

Poradnik seniora

część II

Spis treści

Wstęp	3
Testament czy darowizna?	4
Co to jest zapis windykacyjny?	6
Co to jest zapis zwykły?	8
Zapis zwykły i zapis windykacyjny – czym się różnią?	9
Co to jest polecenie testamentowe?	11
Zachówek a darowizny, zapisy i polecenia	14
Odrzucenie spadku czy zrzeczenie się dziedziczenia?	17
Podziękowania	19

Wstęp

Publikacja powstała w ramach i na podstawie **działań realizowanych na rzecz osób w wieku 60+ w projekcie „Nasza Solidarność II”**, w ramach Programu Rządowego na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020. Głównym elementem projektu „Nasza Solidarność II”, podobnie, jak jego wcześniejszej edycji z 2018 r. pt. „Nasza Solidarność”, były bezpłatne porady prawne dla seniorów. Poradnik wyjaśnia zagadnienia, z jakimi seniorzy najczęściej zgłasza-
li się do prawników. Były one niezwykle zróżnicowane, jednak większość dotyczyła **kwestii przekazania majątku najbliższym za życia oraz dziedziczenia**. Budzi to wiele wątpliwości nie tylko wśród uczestników projektu, ale i wśród większości osób nie zajmujących się na co dzień zagadnieniami prawnymi.

Chcemy, aby efekty projektu „Nasza Solidarność II” objęły jak najszersze grono seniorów. Dlatego, po konsultacji z prawnikami doradzającymi w ramach projektu, podjęliśmy decyzję o przygotowaniu niniejszej publikacji. Jej celem jest przedstawienie w prosty sposób kwestii, które są skomplikowane, a dotyczą właściwie każdego z nas.

Testament czy darowizna?

Takie pytanie najczęściej zadają sobie osoby, które chcą z jednej strony, w razie swojej śmierci, zabezpieczyć swoich bliskich, a z drugiej – mieć realny wpływ na to, co stanie się z ich majątkiem i ewentualnymi zobowiązaniami.

Forma prawna, jaką wybierzemy, decydując o naszym majątku, zależy od:

- celu jaki chcemy osiągnąć,
- od relacji, jakie łączą nas z najbliższymi.

Podstawowa różnica między testamentem a darowizną jest taka, że poprzez darowiznę rozporządzamy swoim majątkiem **za życia** (przenosimy własność, tj. nasz majątek zmienia właściciela jeszcze za naszego życia), natomiast testamentem ustanawiamy osoby, które odziedziczą składniki majątku dopiero **po naszej śmierci**.

Trzeba pamiętać, że **testament można zmienić** dowolną liczbę razy i w dowolnym momencie, aż do śmierci, natomiast **odwołać darowiznę** jest zdecydowanie trudniej.

Druga ważna rzecz, o której trzeba pamiętać, to kwestia **wliczania darowizny do masy spadkowej**. Wiele osób niesłusznie uważa, że dokonanie darowizny części lub nawet całości majątku jeszcze za swojego życia, to sposób na uniknięcie ewentualnych kwestii spornych w zakresie dziedziczenia. Nie jest jednak prawdą, że po śmierci darczyńcy obdarowaną w ten sposób osobę ominą roszczenia spadkobierców ustawowych. Dlaczego?

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, **jeżeli spadkodawca (zmarły) nie pozostawił testamentu**, dziedziczenie odbywa się zgodnie z przepisami ustawy Kodeks cywilny, a **wszystkie darowizny wlicza się do masy spadkowej**. Pojęcie „wszystkie darowizny” obejmuje zarówno darowizny na rzecz najbliższej rodziny, jak i również osób z dalszej rodziny i osób spoza rodziny (czyli takich, które nie dziedziczą w trybie ustawowym).

WAŻNE

To, które darowizny wlicza się do masy spadkowej, zależy od tego, kim byli obdarowani.

Do masy spadkowej wlicza się zatem:

- wszystkie te darowizny, które za życia spadkodawcy zostały przekazane na rzecz osób ustawowo uprawnionych do dziedziczenia (spadkobierców),
- darowizny udzielone do 10 lat przed dniem otwarcia spadku (tj. dniem śmierci spadkodawcy) – jeśli były to darowizny na rzecz osób, które nie będą dziedziczyć ustawowo.

W masie spadkowej uwzględniony zostaje zatem majątek pozostawiony przez spadkodawcę oraz wartości dokonanych darowizn i zapisów windykacyjnych. Tak obliczona scheda dzielona jest między spadkobierców. Podział uwzględnia dokonane darowizny, co oznacza, że **udział spadkobiercy w spadku jest pomniejszany o otrzymaną wcześniej darowiznę.**

W jaki sposób można wyłączyć darowiznę z masy spadkowej?

Można to zrobić dwojaki sposób:

- w momencie przekazywania darowizny, tj. w umowie darowizny – należy w niej zawrzeć wyraźne wskazanie dotyczące wyłączenia darowizny z masy spadkowej,
- poprzez sporządzenie testamentu, w którym należy zawrzeć wykluczenie dziedziczenia ustawowego oraz wykluczenia darowanego majątku z masy spadkowej.

WAŻNE

Aby darowizna nie wliczała się do masy spadkowej, poza wskazanymi powyżej warunkami, darowizna nie może zostać podważona (zakwestionowana) przez spadkobierców.

Wyłączenie darowizny z masy spadkowej nie wyłącza niestety jej uwzględnienia dla potrzeb obliczenia zachowku, należnego dla spadkobierców ustawowych.

Co to jest zapis windykacyjny?

Zapisu windykacyjnego dokonuje się w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego. Daje on spadkodawcy **możliwość przekazania konkretnego składnika swojego majątku** (rzecz, zbywalne prawo majątkowe, przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, użytkowanie lub służebność, ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej, np. spółki jawnej) **konkretnej, wskazanej w testamencie osobie (zapisobiercy)**. Sam testament nie pozwala na tego typu rozwiązanie, bowiem wskazany spadkobierca dziedziczy cały majątek lub ułamkową jego część, ale nie konkretny składnik majątku – jego wskazanie umożliwi dopiero zapis windykacyjny.

WAŻNE

Zapis windykacyjny może zostać ustanowiony jedynie w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego.

Testament sporządzony w formie **aktu notarialnego** może ograniczyć się wyłącznie do ustanowienia zapisu windykacyjnego, czyli wskazania konkretnego składnika majątku dla konkretnego spadkobiercy. W chwili śmierci spadkodawcy dziedziczenie następuje według przepisów ustawy Kodeks cywilny, z wyłączeniem tego konkretnego składnika majątku – jego dziedziczenie następuje na podstawie testamentu, sporządzonego w formie aktu notarialnego.

WAŻNE

Ustanowienie w testamencie zapisu windykacyjnego na rzecz konkretnej osoby powoduje, że z chwilą otwarcia spadku (chwilą śmierci spadkodawcy) staje się ona **właścicielem tego, co zostało jej zapisane**.

Zapis windykacyjny to nie tylko prawa, ale również **obowiązki**. Osoba, na rzecz której dokonano zapisu windykacyjnego, odpowiada za **długi spadkowe** na takich samych zasadach, jak spadkobierca. Oznacza to, że do momentu dokonania działu spadku (podziału majątku według części ułamkowych, należnych osobom uprawnionym do dziedziczenia), jest to odpowiedzialność solidarna ze spadkobiercami.

Co to oznacza? Jeżeli spadkodawca pozostawił długi spadkowe, do momentu podziału schedy spadkowej wierzyciel (np. bank) może dochodzić swoich roszczeń (np. spłaty kredytu) od wszystkich spadkobierców razem, od części z nich, bądź też tylko od jednego z nich (chyba, że dany spadkobierca odrzucił spadek lub przyjął z dobrodziejstwem inwentarza, to znaczy do wysokości aktywów, bez zadłużenia). Dotyczy to również **zapisobierców, od których wierzyciel także może dochodzić swoich roszczeń**. Oczywiście, jeżeli którykolwiek ze spadkobierców lub zapisobierców spłaciłby dług, pozostali spadkobiercy i zapisobiercy zostają zwolnieni ze spłaty zadłużenia w majątku spadkowym.

Sytuacja zmienia się w chwili, gdy nastąpi dział spadku, czyli podział majątku według części ułamkowych, należnych osobom uprawnionym do dziedziczenia. Wówczas osoba, na rzecz której dokonano zapisu windykacyjnego, odpowiada za długi spadkowe proporcjonalnie do wartości otrzymanego w testamencie zapisu (np. samochodu). Jak liczyć te proporcje?

PRZYKŁAD

Spadkodawca uczynił w testamencie zapis windykacyjny na rzecz brata w formie samochodu (rzecz określona co do tożsamości), którego wartość na dzień otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy) wynosiła 20.000,00 zł. Pozostali spadkobiercy odziedziczyli majątek, którego wartość w chwili otwarcia spadku wynosiła 200.000,00 zł. W takiej sytuacji, zapisobierca odpowiada za 1/10 długu, a spadkobierca lub spadkobiercy za 9/10 długu.

Należy jednak podkreślić, że zakres odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego jest ograniczony do wartości przedmiotu zapisu według stanu i ceny z chwili otwarcia spadku, spadkobierca odpowiada zaś w sposób nieograniczony albo do wartości ustalonego w spisie lub wykazie inwentarza.

Zapis windykacyjny jest stosunkowo nowym rozwiązaniem. Pojawił się pod koniec 2011 r. i usunął z procesu dziedziczenia przeszkodę uniemożliwiającą spadkodawcy przekazanie wskazanej z imienia i nazwiska osobie określonego składnika majątku, czyli konkretnej rzeczy, nie zaś części majątku.

Zapisu windykacyjnego nie należy mylić z **zapisem zwykłym**, który już wcześniej obowiązywał w przepisach regulujących kwestie spadkowe. Są to dwie odrębne, znacząco różniące się od siebie możliwości przekazania określonych składników majątku po swojej śmierci.

Co to jest zapis zwykły?

Spadkodawca może w testamencie dokonać zapisu zwykłego, tj. zobowiązać swojego spadkobiercę lub spadkobierców do spełnienia **określonego świadczenia majątkowego** na rzecz określonej osoby. Przedmiotem zapisu mogą być zarówno rzeczy określone co do tożsamości (np. samochód), ale również prawa majątkowe (np. nieruchomości lub ułamkowa część tej nieruchomości).

Jeżeli uprawnionych do dziedziczenia będzie kilka osób, a spadkodawca nie wskaże w testamencie, który konkretnie z nich jest zobowiązany do wykonania zapisu, są oni zobowiązani do spełnienia świadczenia według wartości swoich udziałów.

Ważnym jest, że spadkodawca może zobowiązać także zapisobiercę zwykłego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz jeszcze innej, wskazanej osoby – to tzw. **zapis dalszy**.

PRZYKŁAD

Pan Kowalski powołuje do całości spadku swojego syna Jana i zobowiązuje go do przeniesienia własności nieruchomości na rzecz drugiego syna, Karola, którego następnie zobowiązuje do przekazania tejże nieruchomości jego synowi Zbyszkowi, kiedy ukończy 18 rok życia.

Spadkobierca lub spadkobiercy są zwolnieni z obowiązku spełnienia świadczenia, jeżeli zapisobierca nie chce lub nie może otrzymać przedmiotu zapisu. Jednak – jeśli w testamencie ustanowiono zapis dalszy, na spadkobiercy lub spadkobiercach nadal ciąży zobowiązanie jego wykonania.

Zapis zwykły i zapis windykacyjny – czym się różnią?

Przedstawiamy 7 najważniejszych różnic między zapisem zwykłym a zapisem windykacyjnym.

1 Zapisobierca windykacyjny staje się właścicielem przedmiotu zapisu z chwilą otwarcia spadku. W przypadku zapisu zwykłego, spadkodawca, w testamencie, zobowiązuje spadkobiercę do przeniesienia własności przedmiotu zapisu na konkretną, wskazaną osobę, co oznacza, że do momentu przeniesienia tejże własności, właścicielem pozostaje spadkobierca, a nie zapisobierca, jak to jest w przypadku zapisu windykacyjnego.

PRZYKŁAD

Pan Kowalski sporządza testament w formie aktu notarialnego i ustanawia w nim **zapis windykacyjny** w postaci konkretnego samochodu, na rzecz swojego syna Jana. W chwili śmierci pana Kowalskiego Jan staje się właścicielem tego samochodu.

Pani Nowak sporządza testament, w którym swoim jedynym spadkobiercą ustanawia syna Jana, a jednocześnie zobowiązuje go do przeniesienia własności samochodu, który wchodzi w skład masy spadkowej, na rzecz jej drugiego syna, Karola (**zapis zwykły**). Oznacza to, że w chwili śmierci pani Nowak właścicielem samochodu zostaje Jan, a Karol stanie się nim dopiero wówczas, gdy Jan przeniesie na niego własność tego samochodu.

W przypadku zapisu zwykłego, zapisobierca staje się niejako wierzycielem spadkobiercy i przysługuje mu roszczenie o przeniesienie własności rzeczy lub prawa w terminie 5 lat od dnia, kiedy zapis stał się wymagalny (czyli od dnia otwarcia testamentu). Obowiązek wykonania zapisu jest niczym innym, jak długiem spadkowym, który wchodzi w skład masy spadkowej.

2 Zapis windykacyjny można ustanowić w **testamencie sporządzonym wyłącznie przed notariuszem**, podczas gdy zapis zwykły można ustanowić w testamencie, w dowolnej formie (bez konieczności zachowania formy aktu notarialnego).

3 W przeciwieństwie do zapisu windykacyjnego, **zapis zwykły może zostać ustanowiony pod warunkiem lub terminem**, co oznacza, iż spadkodawca może zobowiązać spadkobiercę do przeniesienia własności składnika majątku w określonym czasie lub określonych warunkach.

PRZYKŁAD

Pan Kowalski powołuje w testamencie do spadku jedynie swojego syna Jana i jednocześnie ustanawia zapis zobowiązujący Jana do przeniesienia własności nieruchomości, wchodzącej w skład masy spadkowej, na rzecz drugiego syna Karola, po osiągnięciu przez Karola pełnoletności.

4 Zapis windykacyjny obejmuje swym zakresem bardzo wąski katalog (rzecz oznaczona co do tożsamości, zbywalne prawo majątkowe, przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, ustanowienie na rzecz zapisobiercy służebności lub użytkowania wieczystego), natomiast przedmiotem zapisu zwykłego mogą być dowolne przedmioty, a także prawa majątkowe.

5 Zapisobierca windykacyjny odpowiada za długi spadkowe na tych samych zasadach, co spadkobiercy, podczas gdy przy zapisie zwykłym nie ma tej odpowiedzialności. Trzeba jednakże pamiętać, iż odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego ma swoją ostateczną granicę – nie może przekroczyć wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego (którą ustala się według stanu i cen z chwili otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy).

6 Kiedy zapisobierca zwykły nie chce lub nie może przyjąć przedmiotu zapisu, spadkobierca jest zwolniony z obowiązku spełnienia świadczenia, chyba że ustanowiony został zapis dalszy – wówczas spadkobierca musi go wykonać. Natomiast w przypadku, gdy to zapisobierca windykacyjny nie chce lub nie może przyjąć przedmiotu zapisu, wchodzi on do masy spadkowej i podlega dziedziczeniu (na zasadach ogólnych, zgodnie z przepisami o dziedziczeniu ustawowym lub zgodnie z postanowieniami testamentu, jeśli spadkodawca sporządził go i wskazał osobę lub osoby powołane do spadku).

7 Zapisy windykacyjne uwzględnia się przy obliczaniu zachowku, czego nie robi się w stosunku do zapisów zwykłych i poleceń testamentowych.

Co to jest polecenie testamentowe?

Poza powołaniem konkretnej osoby do spadku, ustanowieniem zapisu lub zapisu windykacyjnego, testator (osoba, która sporządza testament) może zobowiązać również spadkobiercę lub zapisobiercę do **określonego zachowania, podjęcia określonych działań**.

Polecenie testamentowe może zostać nałożone zarówno na spadkobiercę testamentowego jak i ustawowego, może objąć także zapisobierców zwykłych (w tym dalszych zapisobierców), jak i windykacyjnych. Istotnym jest, aby osoba, na którą nałożono polecenie testamentowe, odziedziczyła w takiej czy innej formie po osobie, która to polecenie nałożyła. Oznacza to, iż nie można nałożyć polecenia na osobę, która np. zrzekła się dziedziczenia, albo też nie może być spadkobiercą czy zapisobiercą.

WAŻNE

Jeżeli spadkobierca ustawowy zrzecze się spadku, może na niego zostać nałożone polecenie, o ile zostanie on powołany w testamencie do całości lub części spadku.

Polecenie nie powoduje powstania stosunku zobowiązaniowego – nie występuje tutaj wierzyciel, który może rościć sobie prawa związane z wykonaniem polecenia. **Czego właściwie może dotyczyć polecenie testamentowe?** Spadkodawca może żądać od określonej osoby np. objęcia opieką innej osoby aż do jej śmierci, albo nałożyć na nią obowiązek ukończenia studiów lub też przeniesienia własności ruchomości (np. samochodu) na inną osobę. Polecenie może więc mieć zarówno **charakter majątkowy, jak i niemajątkowy**. Ponadto, polecenie może mieć charakter **jednorazowy, okresowy lub ciągły**.

PRZYKŁAD

Pan Kowalski powołuje do całości spadku syna i nakłada na niego niemajątkowe, ciągłe polecenie testamentowe w postaci obowiązku świadczenia wolontariatu na rzecz fundacji zajmującej się ochroną zwierząt, w wymiarze nie mniej niż 5 godzin tygodniowo.

WAŻNE

Różnica, pomiędzy zapisem a poleceniem testamentowym, wynika przede wszystkim z ich charakteru. Zapis może mieć charakter wyłącznie majątkowy, podczas gdy polecenie testamentowe może mieć zarówno charakter majątkowy, jak i niemajątkowy.

Polecenie tworzy zatem pewien **obowiązek prawny**, a jego wykonania może żądać jedynie bardzo ograniczony krąg osób, czyli spadkobiercy oraz wykonawca testamentu, jeżeli został ustanowiony. Jeśli spadkobierca lub zapisobierca, na którego nałożono polecenie, nie realizuje go, konieczne jest w tym wypadku wytoczenie przeciwko niemu powództwa. Nie dotyczy to sytuacji, w której osoba, na którą nałożono polecenie testamentowe, jest jedynym jego beneficjentem, czyli jedyną osobą, która z tego polecenia będzie czerpać korzyści.

PRZYKŁAD

Na spadkobiercę nałożono polecenie testamentowe, polegające na podjęciu i ukończeniu studiów wyższych. Będzie on jedynym, który zyska na wykonaniu tego polecenia – podniesie swoje kwalifikacje zawodowe. Tym samym żaden z pozostałych spadkobierców czy zapisobierców nie może się od niego domagać wykonania takiego polecenia.

Polecenie testamentowe, jeżeli testator nie wskazał w testamencie daty jego wykonania lub nie można ustalić terminu z treści samego polecenia, powinno być wykonane niezwłocznie po ogłoszeniu testamentu.

WAŻNE

Nie można odmówić wykonania polecenia testamentowego bez jednoczesnego **zrzeczenia się spadku** lub zapisu, przy czym zapisobierca zwykle może wstrzymać się z wykonaniem polecenia do chwili spełnienia świadczenia na jego rzecz przez spadkobiercę lub spadkobierców.

Trzeba również pamiętać o tym, iż **nie każde polecenie testamentowe będzie ważne**. Nieważne jest żądanie:

- niemożliwe do wykonania,
- sprzeczne z ustawą lub mające na celu jej obejście,
- sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

PRZYKŁAD

W drodze polecenia testamentowego nie można np. żądać zemsty na innej osobie, czy też wyrządzenia krzywdy innej osobie. Nie można również nałożyć w drodze polecenia testamentowego obowiązku zawarcia lub rozwiązania związku małżeńskiego.

Zachówek a darowizny, zapisy i polecenia

Sytuacje, kiedy darowizna nie wchodzi do masy spadkowej, nie wykluczają wliczania jej wartości do zachowku. Kluczowe znaczenie ma w tym wypadku **ustalenie substratu zachowku**, bo to właśnie substrat zachowku, pomnożony przez ustalony ułamek, będzie określał konkretną wartość zachowku dla osoby uprawnionej.

Do substratu zachowku wliczamy **czynną wartość spadku**, czyli jego aktywów, na które składa się majątek pozostawiony przez spadkobiercę oraz poczynione przez niego darowizny i ustanowione zapisy windykacyjne, **poniższą o wartość pasywów** (tzw. długów spadkowych).

Przy obliczaniu samego zachowku w masie spadkowej **nie uwzględnia się poleceń oraz zapisów zwykłych**. Do schedy, jak już zostało wspomniane, **dolicza się jednak darowizny** (przy czym należy pamiętać o zasadach dotyczących wliczania darowizn do masy spadkowej, o których mowa w części poradnika dotyczącej darowizny) **oraz zapisy windykacyjne** poczynione przez spadkodawcę.

Przy ustalaniu udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do obliczania zachowku, **uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz tych, którzy spadek odrzucili**. Nie uwzględnia się jednak spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia lub zostali wydziedziczeni.

Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili orzekania o zachowku. Należy podkreślić, że przy zaliczaniu na schedę spadkową nie uwzględnia się pożytków przedmiotu darowizny. Podobnie jest w przypadku zapisu windykacyjnego – uwzględniamy jego stan z chwili otwarcia spadku, a ceny z chwili ustalania zachowku. Co to oznacza?

PRZYKŁAD

Jan otrzymał od wujka mieszkanie w 2017 r. w formie umowy darowizny. W chwili śmierci wujka, w 2020 r., jeśli mieszkanie wejdzie do masy spadkowej, jego wartość jest obliczana na podstawie cen mieszkań obowiązujących w chwili orzekania o zachowku (tj. w 2020 r.). Przy tej wycenie nie uwzględnia się jednak wszystkich ulepszeń w mieszkaniu, które poczynił Jan, a które wpłynęły na wzrost jego wartości. Pod uwagę brany jest stan mieszkania w chwili dokonania darowizny na rzecz Jana (tj. stan mieszkania w 2017 r.). Analogicznie – jeśli Jan zniszczył (zmniejszył wartość) lub nawet sprzedał mieszkanie, to jego wartość również ustala się w oparciu o stan mieszkania w momencie, kiedy zostało ono darowane Janowi (w 2017 r.), ale na podstawie cen obowiązujących na dzień orzekania o zachowku (w 2020 r.).

Od obdarowującego zależy, komu należy się darowizna danego składnika majątku, a zachówek zaś może być roszczeniem wszystkich spadkobierców pominiętych w testamencie lub tych, którzy otrzymali zbyt mało majątku.

Przeanalizujmy na konkretnym przykładzie – jak będzie wyglądała sytuacja trójki rodzeństwa (trzech synów), którzy dziedziczą po swoich rodzicach majątek o wartości 1.500.000,00 zł, przy czym rodzice jeszcze przed śmiercią przepisali na najmłodszego syna dom o wartości 900.000,00 zł?

W przypadku dziedziczenia ustawowego, każdemu z synów należy się taka sama wartość udziału (udziały są równe) i wyniesie 1/3 spadku. Ponieważ jeden z synów otrzymał już wcześniej dom o wartość 900.000,00 zł, zostaje on pominięty przy działaniu spadku, a pozostałe 600.000,00 zł jest dzielone pomiędzy pozostałych dwóch synów, czyli każdy otrzymuje po 300.000,00 zł.

Sytuacja komplikuje się, jeśli w umowie darowizny dom przekazany najmłodszemu synowi zostanie wyłączony z masy spadkowej. Wówczas każdy z synów uprawniony do 1/3 części spadku, będzie dziedziczył od wartości majątku pomniejszonej o wartość wyłączonego domu, czyli od 600.000,00 zł, zatem każdy z trzech synów otrzyma po 200.000,00 zł spadku.

Niezależnie od tego, czy dom darowany najmłodszemu synowi zostanie czy też nie zostanie wyłączony z masy spadkowej, w chwili śmierci rodziców różnica wartości majątku, która ostatecznie przypada starszym i najmłodszemu synowi, jest znacząca. Starsi bracia, jeśli poczują się poszkodowani, mogą dochodzić od najmłodszego brata zachowku.

Dochodzenie zachowku inaczej będzie wyglądało w sytuacji, gdy dom będzie zaliczany do masy spadkowej, a inaczej, jeżeli został w umowie darowizny wyłączony z masy spadkowej.

W pierwszym przypadku dwóch starszych synów otrzymało po 300.000,00 zł spadku, podczas gdy mogli otrzymać po 500.000,00 zł, gdyby najmłodszy z braci nie otrzymał darowizny domu od rodziców. Każdy z nich jest niejako „stratny” o 200.000,00 zł. Pytanie tylko, czy mogą dochodzić zachowku? Otóż mogliby starać się o zachówek, gdyby uzyskany przez każdego z nich spadek (tj. 300.000,00 zł) był niższy od wartości przysługującego im zachowku, która w omawianym wypadku stanowi kwotę 250.000,00 zł (połowa wartości spadku należnego, tj. $\frac{1}{2}$ z 500.000,00 zł). Ponieważ dwóch starszych synów otrzymało po 300.000,00 zł spadku – roszczenie o zachówek względem najmłodszego brata im nie przysługuje.

Druga sytuacja przedstawia się nieco inaczej. Wyłączenie z masy spadkowej domu, który otrzymał w darowiźnie najmłodszy z synów, powoduje, że każdy z pozostałych dwóch synów otrzymał tylko 200.000,00 zł spadku, podczas gdy mogli otrzymać 500.000,00 zł. A zatem uzyskany każdego z nich spadek jest niższy od wartości przysługującego im zachowku (tj. 250.000,00 zł). Dwóm starszym synom przysługuje zatem roszczenie o zapłatę od najmłodszego z braci na rzecz każdego z nich różnicy między uzyskanym spadkiem a wartością zachowku – tj. 50.000,00 zł.

Odrzucenie spadku czy zrzeczenie się dziedziczenia?

Wiele osób używa pojęć zrzeczenia się dziedziczenia i odrzucenia spadku zamiennie, podczas gdy są to dwie różne formy prawne, które w efekcie powodują, że konkretna osoba nie staje się spadkobiercą. Cel jest taki sam – nieprzyjęcie spadku po zmarłym, ale droga do osiągnięcia tego celu jest inna. Różnice dotyczą przede wszystkim:

- czasu dokonania czynności,
- formy prawnej czynności,
- konsekwencji prawnych dla zstępnych (dzieci, wnuków),
- trwałości dokonanych czynności.

Zrzeczenie się dziedziczenia to umowa pomiędzy spadkobiercą ustawowym a przyszłym spadkodawcą, zgodnie z którą spadkobierca może zrzec się dziedziczenia po nim. Jest to jedyny wyjątek od obowiązującej zasady zakazu zawierania umów o spadek pomiędzy osobami żyjącymi. W treści umowy spadkodawca ustala z potencjalnym spadkobiercą, że ten nie otrzyma spadku po śmierci spadkodawcy. Taka umowa musi być zawarta w formie aktu notarialnego.

Jakie są skutki prawne zrzeczenia się dziedziczenia?

Po pierwsze, zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych, czyli dzieci i wnuki potencjalnego spadkobiercy, który zrzeka się dziedziczenia – chyba że w zawartej umowie strony postanowią inaczej. Jednak co do zasady, zarówno zrzekający się, jak i jego dzieci i wnuki, zostają wyłączeni od dziedziczenia na takich zasadach, jakby nie dożyli otwarcia spadku.

Po drugie, umowa o zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje jedynie dziedziczenie ustawowe. Nie ma zatem żadnych przeszkód prawnych, aby spadkodawca powołał osobę, z którą wcześniej zawarł umowę o zrzeczenie się dziedziczenia, do całości lub części spadku, w drodze testamentu. Jeżeli taka sytuacja zaistnieje, spadkobierca powołany do spadku na mocy testamentu, aby nie dziedziczyć po zmarłym, z którym wcześniej zawarł umowę o zrzeczenie się dziedziczenia, musi ten spadek odrzucić.

Po trzecie, osoba, która zrzeka się dziedziczenia w drodze umowy z przyszłym spadkodawcą, traci również prawo do zachowku.

Po czwarte, umowa zrzeczenia się dziedziczenia nie jest umową ostateczną, czyli może zostać zmieniona, poprzez jej rozwiązanie, czy też zawarcie umowy innej treści.

Inaczej wygląda sytuacja przy odrzuceniu spadku.

Sytuacja taka może zaistnieć dopiero śmierci spadkodawcy. Wówczas spadkobierca ustawowy czy też testamentowy może:

- przyjąć spadek wprost (czyli bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe),
- przyjąć spadek z tzw. dobrodziejstwem inwentarza (czyli ogranicza swoją odpowiedzialność za długi spadkowe do wysokości aktywów w majątku spadkodawcy),
- odrzucić spadek.

Odrzucenie spadku jest jednostronną czynnością prawną – oświadczeniem woli spadkobiercy, złożonym przed sądem lub notariuszem. Termin na złożenie takiego oświadczenia wynosi 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Przy dziedziczeniu ustawowym termin rozpoczyna bieg najwcześniej w dniu, w którym spadkobierca dowiedział się o śmierci spadkodawcy (jeśli już wtedy wiedział o stosunku pokrewieństwa łączącym go ze spadkodawcą, a uzasadniającym jego powołanie do dziedziczenia). Jeżeli spadkobierca nie złoży oświadczenia w ustawowym terminie, przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Odrzucenie spadku powoduje, że osoba która złożyła tej treści oświadczenia, traktowana jest tak, jakby nie dożyła spadku, co oznacza, iż traci ona prawa i obowiązki wynikające ze spadku od dnia jego otwarcia, czyli od dnia śmierci spadkodawcy.

WAŻNE

Odrzucenie spadku nie powoduje, iż automatycznie dzieci i wnuki osoby, która odrzuciła spadek, nie dziedziczą. Wręcz przeciwnie, są one uprawnione do dziedziczenia, co oznacza, że aby odrzucić spadek, również muszą złożyć stosowne oświadczenie.

WAŻNE

Oświadczenie o odrzuceniu spadku nie może być odwołane, chyba że zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby (jednak o tym, czy taka sytuacja miała miejsce musi zdecydować sąd).

Podziękowania

Realizatorzy projektu składają podziękowania dla wszystkich, którzy przyczynili się do powstania niniejszej publikacji, w szczególności uczestnikom projektu „**Nasza Solidarność II**”, realizowanego w ramach Programu Rządowego na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020.

**FUNDACJA
IDEE
SPOŁECZNE**

Pomagamy pomagać – **Fundację Idee Społeczne FIDEES** założyliśmy w maju 2016 r., aby profesjonalnie wspierać ludzi i podmioty działające na rzecz innych.

Co nas wyróżnia?

- Wieleletnie doświadczenie zawodowe w sektorze samorządowym i organizacjach non-profit.
- Znajomość prawa, umiejętność jego interpretacji i praktycznego zastosowania.
- Pracowitość, wzajemny szacunek, zaufanie i chęć dzielenia się tym dobrem z innymi.

Współpracujemy z instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, którzy chcą efektywnie wykorzystywać środki unijne dla realizacji swoich planów. Funduszami zajmujemy się od A do Z:

- wyszukujemy źródła finansowania (uwzględniając również montaż finansowy – łączenie różnych źródeł w jednym projekcie),
- opracowujemy wnioski projektowe (dbając o stronę merytoryczną i budżetową, wykorzystując najbardziej efektywne rozwiązania),
- koordynujemy projekt (w tym dbamy m.in. o procedury związane z zamówieniami publicznymi),
- dbamy o jego właściwe rozliczenie.

Specjalizujemy się w projektach z obszarów ochrony zdrowia i rehabilitacji, reintegracji i aktywizacji społecznej i zawodowej, pomocy społecznej, wsparcia osób z niepełnosprawnościami, wsparcia osób starszych.

Chcesz dowiedzieć się więcej?

Wejdź na stronę fidees.org lub napisz do nas fidees@fidees.org.

Jeżeli uważasz, że nasz działania są wartościowe, wesprzyj nas darowizną:

Numer konta bankowego: 96 2490 0005 0000 4520 4904 7796

W pewnym wieku wszyscy zaczynamy się zastanawiać, co stanie się z całym naszym majątkiem po naszej śmierci. Czy możemy zdecydować o tym sami? A jeżeli jesteśmy samotni? Te i inne pytania zadawali naszym prawnikom seniorzy, którzy uczestniczyli w projekcie „Nasza Solidarność II” w ramach Programu Rządowego na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020. Zapraszamy zatem do zapoznania się z drugą częścią naszego poradnika. Tym razem przybliżamy tematykę testamentów i darowizn, zapisów windykacyjnych i poleceń testamentowych, a także odrzucenia spadku oraz zrzeczenia się dziedziczenia.

Projekty „Nasza Solidarność” i „Nasza Solidarność II” były realizowane przez Fundację Idee Społeczne FIDES w partnerstwie z Krajowym Sekretariatem Emerytów i Rencistów NSZZ Solidarność.

FUNDACJA
IDEE
SPOŁECZNE

Krajowy Sekretariat Emerytów i Rencistów

ASOS 2014-2020

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej
Osób Starszych na lata 2014-2020

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej